

Đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị ở các trường đại học tại Việt Nam hiện nay

Ngày nhận bài: 08/04/2024 | Ngày phản biện: 09/04/2024 | Ngày xuất bản: 25/04/2025

Tác giả: Nguyễn Thị Hà Thu (Học viện Báo chí và Tuyên truyền)

Tóm tắt: Đổi mới phương pháp dạy và học nói chung, dạy và học các môn lý luận chính trị nói riêng là xu thế tất yếu trong giáo dục đại học tại Việt Nam hiện nay. Chính vì vậy, trong những năm gần đây, các trường đại học trên cả nước đã tích cực triển khai thực hiện đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị và bước đầu đã đạt được những kết quả nhất định, song trên thực tế, vẫn còn nhiều khó khăn, thách thức đặt ra, đặc biệt trong tình hình mới hiện nay. Bài viết tập trung làm rõ thực trạng quá trình đổi mới phương pháp dạy và học các môn học lý luận chính trị ở các trường đại học, trên cơ sở đó, đề xuất một số giải pháp tiếp tục đổi mới phương pháp dạy và học các môn học này, góp phần nâng cao chất lượng đào tạo của các trường đại học

Các môn lý luận chính trị là các môn học thuộc khối kiến thức đại cương được đưa vào giảng dạy ở tất cả các trường đại học, cao đẳng trong cả nước. Các môn học này trang bị cho sinh viên thế giới quan, nhân sinh quan, phương pháp luận khoa học đúng đắn. Trong các trường đại học hiện nay, để giáo dục sinh viên trở thành người có bản lĩnh chính trị vững vàng, phẩm chất đạo đức tốt... thì cần được trang bị kiến thức của nhiều môn học, trong đó các môn lý luận chính trị có vị trí, vai trò rất quan trọng. Tuy nhiên, trên thực tế, các môn học này thường được sinh viên quan niệm là môn học khó, khô khan, chưa khơi gợi sự hứng thú cho sinh viên. Để nâng cao chất lượng dạy và học các môn lý luận chính trị, một trong những giải pháp quan trọng đó là đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị.

1. Thực trạng đổi mới phương pháp dạy và học lý luận chính trị ở các trường đại học Việt Nam

Thực tiễn cho thấy, trong thời gian qua, việc đổi mới phương pháp dạy và học lý luận chính trị ở các trường đại học tại Việt Nam bước đầu đã đạt được những kết quả nhất định, thể hiện ở một số mặt sau:

- Về phía giảng viên:

Đa số giảng viên các trường đại học hiện nay đều có nhận thức đúng đắn, đầy đủ và sâu sắc về vị trí, tầm quan trọng của đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị. Giảng viên nhận thức được đổi mới phương pháp giáo dục lý luận chính trị là một cuộc cách mạng, đặc biệt trong thời đại Cách mạng công nghiệp 4.0 và chuyển đổi số hiện nay. Trên cơ sở nhận thức đúng đắn và đầy đủ, các giảng viên có tinh thần trách nhiệm cao, quyết tâm thực hiện quá trình đổi mới dạy và học các môn lý luận chính trị, góp phần nâng cao chất lượng và hiệu quả dạy và học lý luận chính trị.

Giảng viên các trường không chỉ sử dụng phương pháp thuyết trình truyền thống mà còn áp dụng đa dạng, linh hoạt các phương pháp giảng dạy hiện đại như phương pháp nêu vấn đề, vấn đáp, đàm thoại, thảo luận nhóm, chuyên gia, sơ đồ tư duy, trò chơi, nghiên cứu điển hình, game (trò chơi), kích não, nêu vấn đề... lồng ghép video... Việc sử dụng đa dạng và linh hoạt các phương pháp trong quá trình giảng dạy làm cho bài giảng trở nên sinh động, hấp dẫn, kích thích sự tích cực, chủ động, hào hứng tham gia của sinh viên, đồng thời phát triển năng lực tư duy độc lập, sáng tạo và tư duy phản biện của sinh viên.

Phần lớn các bài giảng điện tử được giảng viên linh hoạt ứng dụng các phần mềm dạy học mới theo hình thức trực tuyến. Giảng viên còn tích cực sử dụng phương tiện dạy học như máy vi tính, laptop, radio, ghi âm, video, máy quay, tivi thông minh, bảng tương tác... để tăng cường tính tương tác giữa người dạy và người học. Các phương tiện này bổ sung và làm phong phú hơn các nội dung bài giảng nhằm kích thích, lôi cuốn sinh viên tham gia vào bài học lý luận chính trị.

Bên cạnh đó, nhiều giảng viên đã kết hợp nhuần nhuyễn giữa lý luận và thực tiễn, từ đó đưa "hơi thở cuộc sống" vào trong bài giảng. Đa số giảng viên bằng những trải nghiệm thực tế của mình, thường xuyên gắn lý luận với thực tiễn. Giảng viên các trường đại học không chỉ gợi mở, đàm thoại với sinh viên mà còn lấy những ví dụ minh

họa cụ thể, sinh động gắn với thực tiễn của thế giới, đất nước, địa phương, ngành nghề, đơn vị... Điều này làm cho bài giảng sinh động, hấp dẫn và có tính thuyết phục cao, giúp sinh viên tiếp thu dễ dàng hơn với các tri thức lý luận chính trị.

- Về phương pháp học tập của sinh viên:

Đa số sinh viên các trường đại học tích cực, chủ động tham gia học tập lý luận chính trị giúp họ không chỉ nắm vững các kiến thức lý luận chính trị mà còn hình thành và phát triển năng lực tư duy độc lập và tư duy phản biện. Sinh viên không chỉ tích cực đặt câu hỏi, phân tích vấn đề lý luận dưới nhiều góc nhìn khác nhau mà còn trình bày quan điểm cá nhân và tranh luận về các vấn đề lý luận và thực tiễn của đời sống chính trị - xã hội.

Phần lớn sinh viên đã biết tìm tòi, học hỏi những kinh nghiệm để tạo cho mình có phương pháp tự học, tự nghiên cứu tốt nhất trong quá trình học tập các môn lý luận chính trị. Trong tự nghiên cứu, sinh viên đã biết cách tìm kiếm tài liệu học tập bằng việc khai thác nguồn tài liệu mở trên internet, sử dụng trí tuệ nhân tạo AI... Sinh viên không chỉ học trong giáo trình và các nguồn tài liệu tham khảo mà còn tích cực tham gia các hoạt động thực tiễn chính trị- xã hội.

Sự bùng nổ của khoa học công nghệ làm thay đổi phương pháp học tập của sinh viên. Sinh viên có thể chủ động lựa chọn phương pháp học phù hợp, linh hoạt thay vì chỉ học qua giáo trình, tài liệu tham khảo và bài giảng trực tiếp của thầy cô. Sinh viên chủ động xây dựng kế hoạch học tập, lựa chọn các chương trình, nội dung học tập phù hợp với bản thân.

Tuy nhiên, trên thực tế, việc đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính trị ở các trường đại học trong tình hình mới hiện nay cũng gặp không ít những khó khăn, thách thức như:

- Về phía giảng viên:

Một bộ phận nhỏ giảng viên ở các trường đại học chưa có nhận thức đúng, đầy đủ về đổi mới phương pháp, chưa sẵn sàng thực hiện đổi mới phương pháp dạy học các môn lý luận chính trị. Không ít giảng viên còn lúng túng khi sử dụng công nghệ, chưa

có kỹ năng thành thạo trong việc sử dụng các phần mềm, phương tiện, thiết bị hiện đại hỗ trợ cũng như ứng dụng các nền tảng công nghệ hiện đại trong dạy học. Điều này làm giảm năng lực thích ứng và hiệu quả đổi mới phương pháp dạy và học lý luận chính trị. Một bộ phận giảng viên chậm đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính trị, đôi khi còn lúng túng khi sử dụng giáo án điện tử, thiết kế kịch bản dạy học. Nhiều giờ học vẫn sử dụng phương pháp truyền thống là thuyết trình, giảng giải, thiếu tính đối thoại làm cho các tiết giảng lý luận chính trị mang nặng tính hàn lâm, học thuật và đơn điệu làm cho sinh viên không hứng thú học tập. Bên cạnh đó, phương pháp giảng dạy của một số giảng viên vẫn thiên về lý thuyết, chưa chú trọng gắn lý thuyết với thực hành, rèn luyện các "kỹ năng mềm" cho sinh viên, vẫn lấy "giảng viên là trung tâm" thay vì "sinh viên là trung tâm", chưa phát huy phát triển tính tích cực, chủ động, sáng tạo của sinh viên. Với phương pháp như vậy có thể làm cho sinh viên không hứng thú, không yêu thích các môn học lý luận chính trị. Sinh viên sẽ cảm thấy nhàm chán, khó tìm thấy được sự hấp dẫn, tính giá trị, ích lợi khi học các môn lý luận chính trị.

- Về phía sinh viên:

Một bộ phận sinh viên ở các trường đại học chưa nhận thức đúng và đầy đủ về vai trò quan trọng của học tập các môn học lý luận vì thế có thái độ và động cơ học tập chưa đúng đắn, coi nhẹ môn học này và có thái độ học đối phó. Một bộ phận sinh viên vốn quen với phương pháp dạy học truyền thống nên có tâm lý ỷ lại, dựa dẫm, thụ động trong học tập các môn lý luận chính trị. Bên cạnh đó, một số sinh viên dù có ý thức tốt nhưng chưa có kỹ năng nắm bắt bài học hiệu quả, chưa có kỹ năng tự xây dựng kế hoạch học tập và phát triển kỹ năng tự học, tự nghiên cứu. Đặc biệt, nhiều sinh viên chưa sử dụng thành thạo công nghệ thông tin, chưa có kỹ năng khai thác kho tư liệu số, thiếu kỹ năng học tập trực tuyến trên môi trường mạng trong thời đại công nghệ số... Một bộ phận sinh viên chưa mạnh dạn trong phát biểu ý kiến xây dựng bài, chưa tích cực trong thảo luận, tranh luận các vấn đề giảng viên nêu ra, dẫn đến sự lĩnh hội kiến thức lý luận chính trị thụ động, máy móc.

2. Giải pháp tiếp tục đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị ở các trường đại học tại Việt Nam trong thời gian tới

Thứ nhất, nâng cao nhận thức của các chủ thể về vai trò quan trọng của đổi mới phương pháp dạy và học lý luận chính trị.

Đổi mới phương pháp dạy và học lý luận chính trị là xu thế tất yếu và vấn đề cấp bách đặt ra ở các trường đại học tại Việt Nam hiện nay. Do đó, để tiếp tục đổi mới phương pháp dạy và học các môn học này, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục lý luận chính trị, trước hết cần nâng cao nhận thức cho đội ngũ cán bộ, quản lý của các trường đại học về tầm quan trọng của vấn đề này, để từ đó quyết liệt lãnh đạo, chỉ đạo, tạo khí thế mới trong hoạt động đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị. Nhiệm vụ này phải được xác định cụ thể trong chương trình, kế hoạch công tác hằng năm của Nhà trường. Từ đó, các trường có kế hoạch để tập huấn, bồi dưỡng cho giảng viên các phương pháp giảng dạy tiên tiến, hiện đại để áp dụng vào giảng dạy các môn lý luận chính trị. Tiếp đó, cần nâng cao nhận thức của giảng viên về vai trò, tầm quan trọng của việc đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính trị, bởi giảng viên là chủ thể trực tiếp của quá trình này. Giảng viên vừa là người thiết kế bài giảng, vừa là người tổ chức các hoạt động dạy học lý luận chính trị cho sinh viên. Vì vậy, nếu giảng viên có sự nhận thức đúng đắn, đầy đủ, sâu sắc và toàn diện về đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính trị thì họ sẽ cố gắng, quyết tâm áp dụng phương pháp giảng dạy tích cực, sử dụng các phần mềm và phương tiện dạy học hiện đại vào hoạt động giảng dạy.

Thứ hai, nâng cao chất lượng đội ngũ giảng viên lý luận chính trị ở các trường đại học.

Giảng viên không chỉ cần có phẩm chất chính trị, phẩm chất đạo đức tốt, trình độ chuyên môn nghiệp vụ cao, tâm huyết với nghề mà còn phải sử dụng thành thạo các phương tiện dạy học hiện đại, khai thác tối đa tính ưu việt của công nghệ thông tin, phục vụ cho quá trình nghiên cứu và giảng dạy. Các phương tiện này nhằm bổ sung và làm phong phú cho nội dung bài giảng, tạo hứng thú, kích thích sự chủ động, tích cực, sáng tạo của sinh viên. Trong quá trình giảng dạy, giảng viên sử dụng linh hoạt nhiều phương pháp dạy học hiện đại vào quá trình giảng dạy nhằm khơi gợi lòng đam mê, tinh thần tích cực, chủ động, sáng tạo trong học tập của sinh viên.

Giảng viên không chỉ sử dụng linh hoạt các phương pháp giảng dạy hiện đại như phương pháp tình huống, nêu vấn đề, đàm thoại, thảo luận, chuyên gia, sơ đồ tư duy,

dự án, trò chơi... mà còn phải xử lý linh hoạt các tình huống, tăng khả năng kết nối giữa sinh viên với sinh viên, giữa giảng viên với sinh viên, giữa giảng viên với giảng viên... Đồng thời, giảng viên cần gắn lý luận với thực tiễn, đưa thực tiễn vào bài giảng sao cho hiệu quả và phù hợp với từng đối tượng sinh viên và hoàn cảnh cụ thể của lớp học. Trong đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính trị, giảng viên cần phải thực hiện theo phương châm “lấy sinh viên làm trung tâm” nhằm phát huy tính tích cực, chủ động, tự giác, sáng tạo của sinh viên trong quá trình lĩnh hội tri thức, chuyển từ trạng bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất của sinh viên.

Thứ ba, hình thành và phát triển năng lực tự học, tự nghiên cứu và tư duy độc lập, sáng tạo, tư duy phản biện trong học tập của sinh viên.

Mục tiêu quan trọng của đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính trị là hình thành và phát triển tư duy độc lập, sáng tạo và tư duy phản biện cho sinh viên. Sinh viên không chỉ nắm vững các kiến thức lý luận chính trị mà còn hình thành và phát triển các tư duy này. Sinh viên cần được khuyến khích trình bày quan điểm cá nhân, phân tích, tranh luận về vấn đề lý luận chính trị cũng như cách đặt câu hỏi, phân tích các vấn đề lý luận dưới nhiều góc nhìn khác nhau để từ đó hình thành khả năng tư duy phản biện và kỹ năng giải quyết vấn đề.

Sinh viên cần rèn luyện và hình thành thói quen tự học, tự nghiên cứu tài liệu. Sinh viên có thể ứng dụng các thành tựu của khoa học- công nghệ như AI (trí tuệ nhân tạo) và các phần mềm hỗ trợ tự học, tự nghiên cứu để khám phá sâu hơn về chủ đề được học, tiếp cận toàn diện trên nhiều chiều cạnh của tri thức lý luận chính trị, qua đó phát triển kỹ năng tư duy phân tích, tổng hợp.... Đồng thời, sinh viên học cách làm việc nhóm, chia sẻ thông tin để đạt chất lượng và hiệu quả cao trong học tập các môn lý luận chính trị.

Trong bối cảnh Cách mạng công nghiệp 4.0 và “bùng nổ” công nghệ số như hiện nay, hoạt động dạy học lý luận chính trị ở các trường đại học cần đổi mới theo hướng đi từ nội dung, chương trình đến phương pháp dạy học, mà trước hết phải đổi mới phương pháp dạy và học các môn lý luận chính trị. Điều này đòi hỏi các trường đại học phải tiến hành thực hiện đồng bộ một số giải pháp cơ bản như: nâng cao nhận thức của các chủ thể về vai trò quan trọng của đổi mới phương pháp dạy học lý luận chính

trị, song song với việc nâng cao chất lượng đội ngũ giảng viên lý luận chính trị ở các trường đại học và hình thành, phát triển năng lực tự học, tự nghiên cứu cùng với tư duy độc lập, sáng tạo, tư duy phản biện trong học tập của sinh viên./.

Tài liệu tham khảo

1. Đảng Cộng sản Việt Nam (2021), Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII, Tập 2, Nhà xuất bản Chính trị Quốc gia Sự thật, Hà Nội.
2. Nguyễn Lăng Bình (Chủ biên) - Đỗ Hương Trà, Dạy và học tích cực - Một số phương pháp và kỹ thuật dạy học, Nxb. Đại học Sư phạm, Hà Nội.
3. Đoàn Đức Hiếu, Phùng Thế Anh (Đồng chủ biên) (2018), Đổi mới nội dung, phương pháp giảng dạy các môn học lý luận chính trị- Một số vấn đề lý luận và thực tiễn. Nxb. Đại học Quốc gia Hồ Chí Minh.